

ПЕРЕКЛАД ЯК ОДИНИЦЯ ВИРАЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ДЕРИВАТА В ТЕКСТІ

Х.В. Горецька

Український державний лісотехнічний університет

Комплексний аналіз явища фразеологічної деривації на основі існуючої фразеології передбачає вивчення поряд зі структурними також і комунікативних особливостей елементів фразеологічної системи у процесі їх взаємозв'язку.

Важливе місце при цьому займає переклад як “повноцінний вид мовленнєвої діяльності, що здійснює комунікативну функцію і є одним з видів адекватності передачі інформації в процесі комунікації, як засіб семантико-синтаксичної міжмовної деривації висхідного тексту, при якій перекладач обирає різні стратегії в залежності від конкретної мети та умови діяльності” (Денисенко 1988:326).

Фразеологічні деривати (ФД), що існують у мові як повноправні незалежні утворення, з власною семантичною структурою при перекладі вимагають більш ретельного аналізу понять адекватності та еквівалентності, взаємозв'язком між якими є інформативність як найважливіше явище розуміння тексту, причому “експресивно-емоційна адекватність полягає у збереженні в перекладі такого ж емоційного забарвлення, як і в оригіналі” (Зорівчак 1983:49).

Саме текст є основним джерелом інформації, яка усуває багатозначність мовних одиниць та дозволяє правильно зрозуміти зміст висловлювання. Як неможливо “пізнати мову поза її функціонуванням” (Колшанський 1974:4), так неможливо здійснити переклад ФД без врахування його функціональної характеристики безпосередньо в тексті.

Часто ФД мови - оригіналу містять такі компоненти, які при дослівному перекладі повністю змінюють чи роблять недоступним для інтерпретації загальне значення, що викликає здебільшого неправильне тлумачення, тоді на допомогу приходять семантичні (сислові) еквіваленти. Важливим моментом при перекладі є інформація про передумови виникнення даного ФД, що дозволяє більш об'єктивно відшукати еквівалентний чи адекватний вислів у мові, якою перекладають, проте зазначимо, що повсякденне використання ФД у мові призводить до вживання його без асоціації з ситуацією, що була основою його утворення. Переклад характеризується пошуком певного відповідника чи створенням нового ФД-аналога оригіналові, який призначений для функціонування в іншому соціально-етнічному середовищі.

Деякі ФД відображають у собі факти німецької історії. Наприклад, ФД *böhmische Dörfer* дістали поширення у часи тридцятилітньої війни у Німеччині, оскільки саме так відзначались незрозумілі, невідомі речі, звучання яких було подібним з назвами чеських селищ, що важко вимовлюються, для німецьких солдатів. Це значення збереглося і у сучасній інтерпретації: *Das sind für mich böhmische Dörfer – це для мене як тарабарщина, щось незрозуміле, böhmische Dörfer – тарабарщина* (Осовецька 1964:130). При перекладі на українську мову даного ФД відбувається зміна національноприналежного компонента *böhmische Dörfer* – пор.: це для мене *китайська грамота* (Осовецька 1964:130). Одночасно з ФД *böhmische Dörfer* у німецькій мові функціонує і ФД *j-m spanisch vorkommen - Das kommt mir spanisch vor* – це здається мені дивним, незрозумілим (Осовецька 1964:562), який етимологічно відображає час правління Карла V, який одночасно був королем і в Німеччині, і у Іспанії, а отже намагався ввести іспанську культуру, що викликало супротив у протестантських колах Німеччини.

У творі Й.В.Гете “Страждання юного Вертера” можна спостерігати поєднання цих ФД “*Das waren dem Gehirn spanische Dörfer*” – це було щось незрозуміле для сприйняття. У результаті впливу адекватних асоціацій виникають еквівалентні ФД *böhmische (spanische) Dörfer – тарабарщина, китайська грамота* (Осовецька 1964:130). Фразеологічний словник Л.Е. Біновича подає приклад вживання вищенаведених ФД в тексті, а також їх переклад російською мовою: *Latein und Griechisch waren ihm, wie man zu sagen pflegt, böhmische Dörfer (W.Hauff, „Der Affe als Mensch“)*. – Латынь и греческий язык были для него, как говорится, тарабарщиной (Бинович 1956:182). „...*Sehr erfreut, sehr erfreut*“, murmelt unser Mann und denkt... „*kidnapping ist amerikanisch, habeas corpus ist lateinisch*“, und *das ganze kommt ihm spanisch vor*“ (E.E.Kirsch, „Landung in Australien“). – ...Очень рад, очень рад, - бормочет наш герой и размышляет, - ...*kidnapping – это по-американски, habeas corpus – это по-латински, а всё в целом представляется ему китайской грамотой*” (Бинович 1956:710).

Важливим є те, що при перекладі даного ФД на українську чи російську мову спостерігається повне збереження його синтаксичної структури.

Численні ФД відтворюються при перекладі шляхом калькування – тобто відбувається передача інформації способом копіювання, а точніше дослівного відтворення фразеологічної одиниці, у даному випадку важливим моментом є повне збереження смислового навантаження. ФД *eine harte Nuß – твердий горішок, важка справа* (Осовецька 1964:443) як у німецькій, так і в українській мові викликає однотипні асоціації і базується на переносному значенні: для того щоб розколоти твердий горіх, потрібно прикласти зусилля, проте його зміст нагородить старання. Здебільшого даний ФД вживається відносно особи. Напр.: “*Als Energieberater witterte er (asm. Werner Müller) im liberalisierten Energiemarkt ein Geschäft. Im Krach sei er geschieden, kolportiert die Branche... Als Verhandlungspartner eine harte Nuß, aber man kann sich auf ihn verlassen (H.Krumrey, M.Sauga „Eine harte Nuß“, Focus 44/1998. S.28)*”. У вищенаведеному прикладі йдеться про політичного діяча, претендента на посаду міністра економіки Німеччини Вернера Мюллера, ділові здібності якого автори характеризують такими словами: “*Як діловий партнер він твердий горішок, проте на нього можна поклатись*.”

Переклад фразеологічних дериватів є складним та багатограним процесом відтворення внутрішнього змісту мовної одиниці в результаті адаптації її значення до відповідної мовленнєвої асоціації, що має місце у мові, на яку перекладають. Характеризуючи переклад як одиницю вираження функціонування ФД в тексті, необхідно враховувати його основний зміст, а також різноманітні додаткові значення, в тому числі і

стилістичне забарвлення, можливість його модифікації, тобто ступінь формальної та смислової стійкості, форму, в якій він вживається, а також його структурні, лексичні та інші варіанти і безперечно ситуацію чи контекст, у яких доречно вживати даний ФД.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бинович Л.Э. Немецко-русский фразеологический словарь.– М.: Гос. изд. иностранных и национальных словарей, 1956. – 904 с.
2. Денисенко С.Н. Фразеологическая деривация как системный и коммуникативный феномен: Дис... докт. филол. наук. – Л.,1988.– Т.І. – 390 с.; Т.ІІ. – 376 с.
3. Денисенко С.Н. Проблеми фразеологічної деривації з погляду перекладу //Мовознавство.- К., 1989. -№3 (135). – С.36-43.
4. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія.– Л.: Вища школа, 1983. – 175 с.
5. Колшанский Г.В. О смысловой структуре текста// Лингвистика текста. Материалы научной конференции МГПИИЯ им. М.Горька. – М., 1974.- Ч.1.- С.3-8.
6. Осовецька Л.С., Сільвестрова К.М. Фразеологічний словник німецької мови. - К.: Державне учбово-педагогічне вид-во “Радянська школа”, 1964. – 715 с.
7. Friederich W. Moderne deutsche Idiomatik. Max Hueber Verlag. München, 1966. – 824 S.

Надійшла до редколегії 18 березня 2003р.